

আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সম্পৰ্ক

চুবুৰীয়া আৰু কৌশলগত যোগাযোগ

১. প্ৰথম চুবুৰীয়া নীতি
২. গুজৰাল মতবাদ
৩. সাগৰ (অঞ্চলটোৰ সকলোৰে বাবে নিৰাপত্তা আৰু বৃদ্ধি)
৪. প্ৰকল্প মৌচম
৫. স্ক্ৰিং অফ পাৰ্লছ
৬. এক্ট ইষ্ট নীতি
৭. ক'লাদান মাৰ্লি-ম'ডেল প্ৰকল্প
৮. ত্ৰিপাক্ষিক ঘাইপথ (ভাৰত-ম্যানমাৰ-থাইলেণ্ড)
৯. চাবাহাৰ বন্দৰ
১০. ইণ্ডিয়ান অ'চেন ৰিম এছ'চিয়েচন (IORA)

আঞ্চলিক গোটসমূহ

১১. SAARC ৰ নিষ্ক্ৰিয়তা
১২. SAARC ৰ বিকল্প হিচাপে BIMSTEC
১৩. SCO (শ্বাংহাই সহযোগিতা সংস্থা)
১৪. কোৱাড্ৰিলেটেৰেল ছিকিউৰিটি ডাইলগ (কোৱাড)
১৫. AUKUS
১৬. আশগাবাট চুক্তি
১৭. আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় উত্তৰ-দক্ষিণ পৰিবহন কৰিড'ৰ (INSTC)
১৮. ইন্দো-পেচিফিক মহাসাগৰ পদক্ষেপ

১৯. মধ্য এছিয়াৰ সৈতে যোগাযোগ

২০. নীল অৰ্থনীতি সহযোগিতা

বহুপাক্ষিক প্ৰতিষ্ঠান আৰু গোলকীয় শাসন

২১. IMF ৰ চৰ্ত
২২. বিশ্ব বেংকৰ উন্নয়নমূলক বিত্তীয় ব্যৱস্থা
২৩. নিউ ডেভেলপমেণ্ট বেংক (BRICS বেংক)
২৪. এছিয়ান ইনফ্ৰাষ্ট্ৰাকচাৰ ইনভেষ্টমেণ্ট বেংক (AIIB)
২৫. UNSC সংস্কাৰ / G4
২৬. দোহা ডেভেলপমেণ্ট ৰাউণ্ড (WTO)
২৭. G20 ত গ্ল'বেল ছাউথৰ নেতৃত্ব
২৮. আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সৌৰ মিত্ৰজোঁট (ISA)
২৯. দুৰ্যোগ স্থিতিস্থাপক আন্তঃগাঁথনিৰ বাবে মিত্ৰজোঁট (CDRI)
৩০. বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থা আৰু গোলকীয় স্বাস্থ্য নিৰাপত্তা

ভাৰতৰ গোলকীয় সম্পৰ্ক

৩১. পেৰিছ চুক্তিৰ প্ৰতিশ্ৰুতি
৩২. স্বচ্ছ শক্তি কূটনীতি
৩৩. সামুদ্ৰিক অধিকাৰ সজাগতা (ৰাডাৰ শৃংখলা)
৩৪. ভেকচিন মৈত্ৰী
৩৫. কোমল শক্তি সঁজুলি (যোগ, আয়ুৰ্বেদ, বলীউড)

৩৬. প্ৰৱাসী কূটনীতি

৩৭. অসামৰিক পাৰমাণৱিক সহযোগিতা (১২৩ চুক্তি)

৩৮. ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ শান্তিৰক্ষাৰ প্ৰতি অৱদান

৩৯. ব্ৰিকছ+ সম্প্ৰসাৰণ

৪০. ডিজিটেল পাব্লিক আন্তঃগাথনিৰ ৰপ্তানি (বিদেশত আধাৰ ষ্টেক)

নিৰাপত্তা আৰু ভূ-ৰাজনীতি

৪১. সন্ত্ৰাসবাদ বিৰোধী সহযোগিতা (FATF)

৪২. আফগানিস্তান / তালিবান নীতি

৪৩. ভাৰত - প্ৰশান্ত মহাসাগৰীয় অঞ্চলৰ নৌ সেনাৰ অনুশীলন (মালাবাৰ)

৪৪. শ্ৰীলংকাৰ তামিল সমস্যা

৪৫. জল-কূটনীতি (তীস্তা, সিন্ধু জল)

৪৬. চীনৰ বিআৰআই বনাম ভাৰতৰ সংযোগ কৰিড'ৰ

৪৭. শক্তি সুৰক্ষা আৰু কৌশলগত সংৰক্ষণ

৪৮. সংকটকালীন খনিজ কূটনীতি

৪৯. মানৱীয় সহায় আৰু দুৰ্যোগ সকাহ (HADR)

৫০. কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন / বিষয়-ভিত্তিক মিত্ৰজোঁট

চুবুৰীয়া আৰু কৌশলগত যোগাযোগ

১. প্ৰথম চুবুৰীয়া নীতি - ২০১৪ চনত আনুষ্ঠানিক; মোডীৰ শপত গ্ৰহণ অনুষ্ঠানত সকলো SAARC নেতাক ভাৰতৰ প্ৰথম আমন্ত্ৰণ।

২. গুজৰাল মতবাদ - চুবুৰীয়াসকলৰ সৈতে অ-পৰস্পৰতাৰ ৫ টা নীতি (১৯৯৬)।

৩. SAGAR (অঞ্চলটোৰ সকলোৰে বাবে নিৰাপত্তা আৰু বৃদ্ধি) - ২০১৫ চনত ভাৰত মহাসাগৰ সন্মিলনত স্পষ্ট কৰা হৈছিল; সামুদ্ৰিক যোগাযোগ বৃদ্ধি কৰে।

৪. প্ৰকল্প মৌচম - ভাৰত মহাসাগৰৰ তীৰৱৰ্তী অঞ্চলসমূহত সাংস্কৃতিক সংযোগ; চীনৰ বিআৰআইৰ প্ৰতি এক ছফ্ট-পাৱাৰ প্ৰত্যাশ্বান (২০১৪ চনত আৰম্ভ)।

৫. মুকুতাৰ মালা - ভাৰতক আৱৰি থকা চীনা ঘাটি/বন্দৰ (গৱাদাৰ, হাস্বানটোটা); ভাৰতে চাবাহাৰ, সাগৰৰ জৰিয়তে প্ৰত্যাশ্বান জনাইছে।

৬. এক্ট ইষ্ট নীতি - ২০১৪ চনত আৰম্ভ কৰা হৈছিল (লুক ইষ্ট, ১৯৯২ ৰ পৰা উন্নীত); ASEAN ৰ সৈতে বাণিজ্য ~\$131 বিলিয়ন (২০১৪) -> ~\$131 বিলিয়ন (২০২৩)।

৭. ক'লাদান মাৰ্লিট-ম'ডেল প্ৰকল্প - ভাৰত-ম্যানমাৰ বন্দৰ + পথ + নদী সংযোগ।

৮. ত্ৰিপাক্ষিক ঘাইপথ (ভাৰত-ম্যানমাৰ-থাইলেণ্ড) - ১,৩৬০ কিমি; ম্যানমাৰৰ অস্থিৰতাৰ বাবে পলম হৈছে; লক্ষ্য ২০২৫।

৯. চাবাহাৰ বন্দৰ - ভাৰতৰ দ্বাৰা পৰিচালিত প্ৰথম বিদেশী বন্দৰ; ২০২৩ চনত দীৰ্ঘম্যাদী চুক্তি স্বাক্ষৰিত হৈছে।

১০. ইণ্ডিয়ান অ'চেন ৰিম এছ'চিয়েচন (IORA) – ২৩ জন সদস্য; ভাৰত প্ৰতিষ্ঠাপক সদস্য; নীল অৰ্থনীতিৰ অগ্ৰাধিকাৰ।

১৬. আশগাবাট চুক্তি – ভাৰত ২০১৮ চনত যোগদান কৰিছিল; মধ্য এছিয়া + ইৰাণৰ সৈতে ট্ৰেনজিট কৰিড'ৰ।

আঞ্চলিক গোটসমূহ

১১. SAARC নিষ্ক্ৰিয়তা – অন্তিম সন্মিলন ২০১৪ চনত (কাঠমাণ্ডুত) অনুষ্ঠিত হৈছিল; ভাৰত-পাকিস্তানৰ উত্তেজনাৰ বাবে বন্ধ হৈ আছে।

১২. SAARC ৰ বিকল্প হিচাপে BIMSTEC – দক্ষিণ আৰু দক্ষিণ-পূব এছিয়াক সংযোগ কৰা বাণিজ্যিক গোট; ভাৰতে ২০২২ চনৰ সন্মিলন ডিজিটেলী আয়োজন কৰিছিল।

১৩. SCO (শ্বাংহাই সহযোগিতা সংস্থা) – ভাৰত ২০১৭ চনত পূৰ্ণ সদস্য হয়; ২০২৩ চনৰ ভাৰ্চুৱেল সন্মিলন আয়োজন কৰিছিল।

১৪. QUAD – ২০১৭ চনত পুনৰুজ্জীৱিত কৰা হৈছিল; ২০২১ চনত প্ৰথম নেতা সন্মিলন; যোগান শৃংখল আৰু ভেকচিনৰ ওপৰত গুৰুত্ব (কোনো সামৰিক মিত্ৰজোঁট নহয়)।

১৫. AUKUS – ২০২১ চনত; আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ-যুক্তৰাজ্য-অষ্ট্ৰেলিয়াৰ পাৰমাণৱিক ছাবমেৰিন; চীনক প্ৰতিহত কৰাৰ বাবে; ভাৰত সদস্য নহয় যদিও কৌশলগতভাৱে ওচৰ সম্পৰ্ক আছে।

১৭. আইএনএছটিচি (আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় উত্তৰ-দক্ষিণ পৰিবহন কৰিড'ৰ) – ভাৰত-ইৰান-ৰাছিয়া; পৰিবহনৰ সময় ৪০% হ্ৰাস কৰে।

১৮. ভাৰত - প্ৰশান্ত মহাসাগৰ ইনিচিয়েটিভ (IPOI) – ২০১৯ চনত আৰম্ভ কৰা হৈছিল; ৭টা স্তম্ভ; ভাৰতে সামুদ্ৰিক পৰিৱেশ আৰু নিৰাপত্তাৰ নেতৃত্ব দিয়ে।

১৯. মধ্য এছিয়াৰ সৈতে যোগাযোগ – ২০২২ চনত প্ৰথম ভাৰত-মধ্য এছিয়া সন্মিলন; সংযোগ আৰু সন্ত্ৰাসবাদ বিৰোধী সহযোগিতা।

২০. নীল অৰ্থনীতি সহযোগিতা – ভাৰতৰ EEZ ~২.৩ নিযুত বৰ্গ কিমি; সাগৰমালা আৰু IPOI ৰ অংশ।

বহুপাক্ষিক প্ৰতিষ্ঠান আৰু গোলকীয় শাসন

২১. আইএমএফৰ চৰ্ত – ১৯৯১ চনৰ সংকটত ভাৰতে ৪.২ বিলিয়ন ডলাৰ ঋণ লৈছিল; এতিয়া উদীয়মান অৰ্থনীতিসমূহৰ মাজত আইএমএফত তৃতীয় বৃহত্তম কোটা-ধাৰক।

২২. বিশ্ব বেংকৰ উন্নয়নমূলক বিত্তীয় ব্যৱস্থা – ভাৰতৰ পৰ্টফলিঅ' ২০২৩ চনত প্ৰায় ২২ বিলিয়ন ডলাৰ সক্ৰিয়।

২৩. নিউ ডেভেলপমেণ্ট বেংক (ব্ৰিকছ বেংক) – মুখ্য কাৰ্যালয় শ্বাংহাই; ভাৰত দ্বিতীয় বৃহত্তম শ্বেয়াৰহ'ল্ডাৰ; ভাৰতীয় প্ৰকল্পৰ বাবে ৭ বিলিয়ন ডলাৰ অনুমোদন।

২৪. এআইআইবি – মুখ্য কাৰ্যালয় বেইজিং; ভাৰত চীনৰ বাহিৰে সৰ্ববৃহৎ শ্বেয়াৰহ'ল্ডাৰ (৮.৬%); ভাৰতীয় আন্তঃগাঁথনিৰ বাবে ২০১৯ চনত ৯.৯ বিলিয়ন ডলাৰ অনুমোদন।

২৫. ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ সংস্কাৰ / জি৪ – ভাৰতে অস্থায়ী সদস্য হিচাপে ৮টা কাৰ্যকাল সেৱা আগবঢ়াইছে; জি৪ৰ সৈতে স্থায়ী আসন বিচাৰিছে।

২৬. দোহা ডেভেলপমেণ্ট ৰাউণ্ড (ডব্লিউটিও) – ২০০৮ চনৰ পৰা স্থবিৰ; ভাৰতে খাদ্য সুৰক্ষা আৰু ৰাজসাহায্যৰ পক্ষ লয়।

২৭. জি২০ত বিশ্ব দক্ষিণাত্যৰ নেতৃত্ব – ভাৰতৰ ২০২৩ চনৰ জি২০ৰ অধ্যক্ষতা; বিশ্ব জৈৱ ইন্ধন মিত্ৰগোট, বিশ্ব দক্ষিণাত্য সন্মিলন আৰম্ভ কৰিছিল।

২৮. আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সৌৰ মিত্ৰজোঁট (আইএছএ) – ২০১৫ চনত পেৰিছ কপত আৰম্ভ; এতিয়া ১২০+ স্বাক্ষৰকাৰী।

২৯. দুৰ্যোগ প্ৰতিৰোধী আন্তঃগাঁথনিৰ বাবে মিত্ৰজোঁট (চিডিআৰআই) – ২০১৯ চনত আৰম্ভ কৰা হৈছিল; ৩৯খন দেশ, ৭টা সংস্থা।

৩০. বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থা আৰু গোলকীয় স্বাস্থ্য সুৰক্ষা – ভাৰত ক'ভেদৰ সৰ্ববৃহৎ ভেকচিন যোগানকাৰী (ভেকচিন মৈত্ৰী: ২০২২ চনলৈকে ২৮২ নিযুত পালি ৰপ্তানি)।

ভাৰতৰ গোলকীয় সম্পৰ্ক

৩১. পেৰিছ চুক্তিৰ প্ৰতিশ্ৰুতি – ২০৩০ চনৰ ভিতৰত ৪৫% নিৰ্গমন হ্ৰাস কৰা; ৫০% বিদ্যুৎ অ-জীৱাশ্ম উৎসৰ পৰা উৎপাদন।

৩২. স্বচ্ছ শক্তি কূটনীতি – আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ-ভাৰত "সেউজ অংশীদাৰিত্ব"; ইউৰোপীয় সংঘৰ সৈতে জেটিপি।

৩৩. সামুদ্ৰিক ডা'মেইন সজাগতা – ২০১৮ চনৰ পৰা ইনফৰ্মেচন ফিউচন চেণ্টাৰ-ইণ্ডিয়ান অ'চেন ৰিজন (IFC-IOR) কাৰ্যক্ষম হৈ আছে।

৩৪. ভেকচিন মৈত্ৰী – ৯৮ খনতকৈও অধিক দেশত; ক'ভিডৰ সময়ত ভাৰতৰ কোমল শক্তিক শক্তিশালী কৰিছিল।

৩৫. কোমল শক্তিৰ সঁজুলি – ২০১৫ চনৰ পৰা ৰাষ্ট্ৰসংঘত যোগ দিৱস; বলীউড, আয়ুৰ্বেদৰ গোলকীয় প্ৰসাৰ।

৩৬. প্ৰৱাসী কূটনীতি – বিশ্বৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ ১৮ নিযুত ভাৰতীয় প্ৰৱাসী; প্ৰেৰণ \$১২৫ বিলিয়ন (২০২৩)।

৩৭. অসামৰিক পাৰমাণৱিক সহযোগিতা (১২৩ চুক্তি) – ২০০৮ চনৰ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ চুক্তিৰ ফলত এনএছজি ৰেহাই সম্ভৱ হৈছিল।

৩৮. ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ শান্তিৰক্ষাৰ প্ৰতি অৱদান – ভাৰত ঐতিহাসিকভাৱে দ্বিতীয় বৃহত্তম সৈন্য অৰিহণা যোগোৱা দেশ; ১৬০+ শান্তিৰক্ষী হেৰুৱাইছে।

৩৯. ব্ৰিকছ+ সম্প্ৰসাৰণ – ২০২৩ চনৰ সন্মিলনত ইৰাণ, ইজিপ্তকে ধৰি ৬ জন নতুন সদস্যক আমন্ত্ৰণ জনোৱা হৈছে।

৪০. ডিজিটেল ৰাজহুৱা অস্তিগঠনি ৰপ্তানি – ভাৰত ষ্টেক মৰিছাছ, ছিংগাপুৰৰ দৰে দেশত অনুকৰণ কৰা হৈছে।

নিৰাপত্তা আৰু ভূ-ৰাজনীতি

৪১. সন্ত্ৰাসবাদ বিৰোধী সহযোগিতা (FATF) – ভাৰতে পাকিস্তানক প্ৰে-লিষ্টিঙৰ বাবে হেঁচা দি আছে; আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, ইউৰোপীয় সংঘৰ সৈতে যুটীয়া কৰ্মী গোট।

৪২. আফগানিস্তান / তালিবান নীতি – ২০২১ চনৰ দখলৰ পিছত ভাৰতে ৪০,০০০ মেট্ৰিক টন ঘেঁহু + ভেকচিন প্ৰেৰণ কৰিছিল; ২০২৩ চনত দূতাবাস পুনৰ মুকলি কৰা হৈছিল।

৪৩. ভাৰত - প্ৰশান্ত মহাসাগৰীয় নৌ সেনাৰ অনুশীলন (মালাৰা) – ভাৰত, আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, জাপান, অষ্ট্ৰেলিয়া; ২০২৩ চনত ছিডনীত ২৭ সংখ্যক সংস্কৰণ।

৪৪. শ্ৰীলংকা তামিল সমস্যা – ২০২২ চনৰ সংকটৰ সময়ত ভাৰতে ৪ বিলিয়ন ডলাৰ সহায় আগবঢ়াইছিল; তামিলসকলৰ উদ্বেগসমূহৰ ভাৰসাম্য ৰক্ষা।

৪৫. জল-কূটনীতি (তীস্তা, সিন্ধু জল) – বাংলাদেশৰ সৈতে তীস্তা চুক্তি স্থগিত; ২০২৩ চনত পাকিস্তানৰ সৈতে আইডব্লিউটি পুনৰীক্ষণ।

৪৬. চীনৰ বিআৰআই বনাম ভাৰতৰ সংযোগ কৰিড'ৰ – বিআৰআই ২০১৩ চনত আৰম্ভ;

ভাৰতে চিপাইচিৰ বিৰোধিতা কৰে; চাবাহাৰ, আইএনএছটিচিট বিনিয়োগ কৰে।

৪৭. শক্তি সুৰক্ষা আৰু কৌশলগত সংৰক্ষণ – ভাৰতৰ ৫.৩ মেট্ৰিক টন খাৰুৱা তেল সংৰক্ষণ ক্ষমতা আছে (২০২৩); দুগুণ কৰাৰ পৰিকল্পনা।

৪৮. সংকটকালীন খনিজ কূটনীতি – আৰ্জেণ্টিনা, অষ্ট্ৰেলিয়াৰ সৈতে লিথিয়াম চুক্তি; জাপানৰ সৈতে বিৰল ভূমি অংশীদাৰিত্ব।

৪৯. মানৱীয় সহায় আৰু দুৰ্যোগ সকাহ (HADR) – ভাৰতৰ "প্ৰথম প্ৰতিক্ৰিয়াকাৰী" ভাবমূৰ্তি (নেপাল ২০১৫, তুৰস্ক ২০২৩)।

৫০. কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন / বিষয়-ভিত্তিক মিত্ৰজোট – ভাৰতৰ ভাৰসাম্য ৰক্ষাৰ কাৰ্য: QUAD আৰু SCO; একেলগে ৰাছিয়াৰ তেল আমদানি।

মেইনচৰ বাবে মূল বিষয়বস্তু

মূল শব্দ

প্ৰথমে চুবুৰীয়া, গুজৰাল মতবাদ, প্ৰকল্প মৌচম, মুকুতাৰ মালা, লুক ইষ্ট-এক্ট ইষ্ট, ভাৰত - প্ৰশান্তি, কোৱাড/অ'কাছ, চাৰ্ক বনাম বিমষ্টেক, জলবায়ু কূটনীতি, ডব্লিউটিঅ' দোহা, ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ সংস্কাৰ, ব্ৰেটন উডচ, এনডিবি আৰু এআইআইবি, প্ৰাসী কূটনীতি, কোমল শক্তি, কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন, বহুপক্ষীয়তাবাদ, সংযোগ, নীল অর্থনীতি, এছচিঅ', মধ্য এছিয়াৰ সৈতে যোগাযোগ, ভেকচিন মৈত্ৰী, বিশ্ব দক্ষিণাত্যৰ নেতৃত্ব।

তথ্য আৰু পৰিসংখ্যা

- ভাৰতে ৭খন দেশৰ সৈতে স্থল সীমা আৰু সামুদ্ৰিক চুবুৰীয়াৰ সৈতে সীমা ভাগ কৰে।

- গুজৰাল মতবাদ (১৯৯৬): চুবুৰীয়াসকলক কোনো প্ৰতিদান নোহোৱাকৈ একপক্ষীয়ভাৱে ৰেহাই দিয়া।
- এক্ট ইষ্ট নীতি (২০১৪) লুক ইষ্টক উন্নীত কৰিছিল – এছিয়ানৰ সৈতে গভীৰ সম্পৰ্ক; ভাৰত-আছিয়ান বাণিজ্য > ১ বিলিয়ন ডলাৰ (২০২২-২৩)।
- প্ৰৱাসী: ১৮ নিযুত বিদেশী ভাৰতীয় (বিশ্বৰ ভিতৰত সৰ্ববৃহৎ) > ১০০ বিলিয়ন ডলাৰ প্ৰেৰণত অৰিহণা যোগায়।
- ডব্লিউটিঅ': ভাৰতে খাদ্য সুৰক্ষা সুৰক্ষিত কৰিবলৈ বাণিজ্য সুবিধা চুক্তি (২০১৪) বন্ধ কৰি দিছিল; গ্ল'বেল চাউথৰ চেম্পিয়ন।
- ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদ: ভাৰত ৮ বাৰ অস্থায়ী সদস্য হৈছে, কিন্তু স্থায়ী আসনৰ ক্ষেত্ৰত পি-৫ ৰ বাধাৰ সন্মুখীন হৈছে।

প্ৰধান উপ - বিষয়সমূহ

১. চুবুৰীয়া নীতি আৰু কৌশলগত প্ৰকল্প

- গুজৰাল মতবাদ: প্ৰত্যুত্তৰবিহীন সদিচ্ছা (নেপাল, বাংলাদেশ)।
- প্ৰকল্প মৌচম: ভাৰত মহাসাগৰৰ সাংস্কৃতিক সংযোগ পুনৰুজ্জীৱিত কৰা; কোমল শক্তি + কৌশলগত উপস্থিতি।
- মুকুতাৰ মালা: চীনৰ বন্দৰ নেটৱৰ্ক (গৱাদাৰ, হাঙ্গানটোটা) → ভাৰতৰ প্ৰত্যাহ্বান: সাগৰ, বন্দৰৰ উন্নয়ন (চাবাহাৰ), নৌসেনা অনুশীলন।
- ঘৰুৱা ৰাজনীতিয়ে সম্পৰ্ক গঢ়ি তোলা (যেনে শ্ৰীলংকাত তামিল সমস্যা)।

২. আঞ্চলিক আৰু গোলকীয় গোটসমূহ

- পাকিস্তানৰ বাবে চাৰ্কৰ স্থবিৰতা; বংগোপসাগৰৰ সহযোগিতাৰ বাবে বিমষ্টেক বিকল্প হিচাপে।
- এছচিঅ': ইউৰেচিয়াত নিৰাপত্তা + সংযোগ; ভাৰতে পাকিস্তান আৰু চীনৰ মাজত ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰে।
- কোৱাড/অ'কাচ: ইন্দো-পেচিফিক সামুদ্ৰিক নিৰাপত্তা; ভাৰতে কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন বজাই ৰাখিবলৈ যত্ন কৰে।
- আশগাৰাট চুক্তি আৰু মধ্য এছিয়াৰ সৈতে শক্তি + সংযোগৰ বাবে যোগাযোগ।

৩. বহুপাক্ষিক প্ৰতিষ্ঠান আৰু বাণিজ্য

- আইএমএফ বনাম বিশ্ব বেংক বনাম এনডিবি/এআইআইবি (নতুন, কম চৰ্ত)।
- ডব্লিউটিঅ' দোহা অচলাৱস্থা: কৃষি ৰাজসাহায্য, খাদ্য সুৰক্ষা।
- ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদ আৰু গোলকীয় শাসন সংস্কাৰ – ভাৰতে সমতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে।

৪. জলবায়ু আৰু স্বচ্ছ শক্তি কটনীতি

- "সাধাৰণ কিন্তু পৃথক দায়িত্ব"ৰ পৰা সক্ৰিয় প্ৰতিশ্ৰুতিলৈ পৰিৱৰ্তন (পেৰিছ ২০১৫, COP২৬ নেট-জিৰো ২০৭০)।
- ভাৰতৰ নেতৃত্বাধীন পদক্ষেপ হিচাপে আইএছএ (আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সৌৰ মিত্ৰজোঁট) + দুৰ্যোগ প্ৰতিৰোধী আন্তঃগাঁথনিৰ বাবে মিত্ৰজোঁট।

৫. প্ৰৱাসী আৰু কোমল শক্তি

- দক্ষিণ-পূব এছিয়াৰ অৰ্থনীতি (মালয়েছিয়া, ছিংগাপুৰ), আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ আৰু ইউৰোপীয় সংঘৰ ৰাজনীতিত ভূমিকা।

- সাংস্কৃতিক যোগাযোগ: ৰাষ্ট্ৰসংঘত যোগ দিৱস, বলীউড, পাকিস্তানৰ সৈতে ক্ৰিকেট কূটনীতি।

বিশ্লেষণ / মেইনচৰ দৃষ্টি

- কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন + বহু-পংক্তিযুক্ততা হৈছে ভাৰতৰ মূল পদ্ধতি – আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, ৰাছিয়া, চীনৰ মাজত ভাৰসাম্য ৰক্ষা।

- চুবুৰীয়াৰ প্ৰত্যাহ্বানসমূহ: সন্ত্ৰাসবাদ, অবৈধ অনুপ্ৰৱেশ, চীনা প্ৰভাৱ; বহনক্ষম অৰ্থনৈতিক + সাংস্কৃতিক যোগাযোগৰ প্ৰয়োজন।

- আঞ্চলিক গোটসমূহে ভাৰতৰ হেজিং দেখুৱায় (বিমষ্টক বনাম চাৰ্ক, এছচিঅ' বনাম কোৱাড)।

- কোমল শক্তি আৰু প্ৰৱাসীয়ে শক্তি গুণক হিচাপে কাম কৰে কিন্তু বিতৰণৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত হ'ব লাগিব (সংযোগ, বাণিজ্য, সাহায্য)।

- জলবায়ু কূটনীতি আৰু গোলকীয় সাধাৰণ: ভাৰত "ভেটো"ৰ পৰা "এজেণ্ডা ছেটাৰ"লৈ গতি কৰিছে।

- সীমাবদ্ধতা: ক্ষমতাৰ সীমাবদ্ধতা, অসংলগ্ন প্ৰকল্প ৰূপায়ণ (যেনে সংযোগ কৰিড'ৰত পলম)।

উদাহৰণ / উত্তৰাধিকাৰ

- ভেকচিন মৈত্ৰী আৰু শ্ৰীলংকালৈ মানৱীয় সাহায্য → সদৃশতা।

- গৱাদাৰৰ প্ৰত্যাহ্বান হিচাপে ইৰাণৰ চাবাহাৰ বন্দৰ।

- এক্ট ইষ্ট + উত্তৰ-পূব সংযোগ (কলাদান, ত্ৰিপাক্ষিক ঘাইপথ)।

- আইএছএক সৌৰ শক্তিৰ বাবে "পেৰিছৰ মুহূৰ্ত" বুলি প্ৰশংসা কৰা হয়।

- ডায়াস্পোৰা লবিং → আমেৰিকাৰ অসামৰিক পাৰমাণৱিক চুক্তি (২০০৮)।

উপসংহাৰ

ভাৰতৰ বৈদেশিক নীতিৰ বিষয়বস্তুসমূহ চুবুৰীয়াৰ স্থিতিশীলতা, কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন, বহু-পংক্তিযুক্ততা আৰু গোলকীয় নীতি নিৰ্ধাৰণৰ ওপৰত আধাৰিত। মেইনচৰ প্ৰশ্নই সাধাৰণতে নিৰাপত্তা, উন্নয়ন আৰু কোমল শক্তিৰ বহল লক্ষ্যৰ সৈতে নিৰ্দিষ্ট পদক্ষেপসমূহ (প্ৰকল্প মৌচম, এছচিঅ', কোৱাড, ডব্লিউটিঅ', প্ৰৱাসী) সংযোগ কৰাৰ আপোনাৰ ক্ষমতাক পৰীক্ষা কৰে।

১. চুবুৰীয়া নীতি আৰু কৌশলগত প্ৰকল্প

মূল শব্দ

প্ৰথমে চুবুৰীয়া, গুজৰাল মতবাদ, সাগৰ, প্ৰকল্প মৌচম, এক্ট ইষ্ট, মুকুতাৰ মালা, চাবাহাৰ, কলাদান, সংযোগ কৰিড'ৰ, শ্ৰীলংকাৰ তামিল সমস্যা, কোমল শক্তি, ভেকচিন মৈত্ৰী।

তথ্য আৰু পৰিসংখ্যা

- ৭খন স্থল + ২খন সামুদ্ৰিক চুবুৰীয়া।

- গুজৰাল মতবাদ (১৯৯৬): একপক্ষীয় সদৃশতাৰ ইংগিত।

- চুবুৰীয়াসকলক ভাৰতৰ উন্নয়নমূলক সাহায্য
~১৪ বিলিয়ন ডলাৰ (২০২৩)।

- এক্ট ইষ্ট → এছিয়ান বাণিজ্য > ১১০ বিলিয়ন ডলাৰ
(২০২২-২৩)।

মূল বিষয়

- গুজৰাল মতবাদ আৰু অপ্ৰতিদানৰ ফলত
নেপাল, বাংলাদেশৰ সৈতে সম্পৰ্ক উন্নত হৈছিল।

- প্ৰকল্প মৌচম: ভাৰত মহাসাগৰৰ সাংস্কৃতিক
সম্পৰ্ক পুনৰুজ্জীৱিত কৰা → কোমল শক্তি +
সামুদ্ৰিক যোগাযোগ।

- চীনৰ মুকুতাৰ মালাৰ প্ৰত্যাহ্বান: সাগৰ,
উপকূলীয় ৰাডাৰশৃংখল, বন্দৰৰ উন্নয়ন (চাবাহাৰ,
ছিটৰে)।

- ঘৰুৱা কাৰকসমূহে (তামিল সমস্যা, জল
বিতৰণ) প্ৰায়ে বৈদেশিক নীতিত প্ৰভাৱ পেলায়।

বিশ্লেষণ / মেইনচৰ দৃষ্টি

- ভাৰতৰ দৃষ্টিভঙ্গী = উন্নয়ন অংশীদাৰিত্ব +
নিৰাপত্তা সহযোগিতা।

- চীনা প্ৰভাৱৰ ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰাটো কেন্দ্ৰীয়,
কিন্তু কোনো স্পষ্ট গোটৰ ৰাজনীতি নোহোৱাকৈ।

- সংযোগৰ ক্ষেত্ৰত বিতৰণৰ পলমে
বিশ্বাসযোগ্যতা হ্ৰাস কৰে।

- কেৱল চৰকাৰ-ৰাষ্ট্ৰৰ সম্পৰ্ক নহয়,
জনসাধাৰণৰ মাজতো গভীৰ সম্পৰ্কৰ প্ৰয়োজন।

উদাহৰণ

- ক'ভিড-১৯ ত ভেকচিন মৈত্ৰী।

- ম্যানমাৰ/থাইলেণ্ডলৈ কলাদান মাৰ্শ্টি-ম'ডেল
আৰু ত্ৰিপাক্ষিক ঘাইপথ।

- ২০২২ চনৰ শ্ৰীলংকাৰ সংকটৰ সময়ত মানৱীয়
সাহায্য।

উপসংহাৰ

চুবুৰীয়া নীতি হৈছে ভাৰতৰ প্ৰথম নিৰাপত্তা বলয়;
ইয়াত সফলতা লাভ কৰিলে গোলকীয়
উচ্চাকাংক্ষাক শক্তিশালী কৰে।

২. আঞ্চলিক আৰু গোলকীয় গোটসমূহ

মূল শব্দ

- ছাৰ্ক, বিমষ্টেক, এছচিঅ', কোৱাড, অকাছ,
ইন্দো-পেচিফিক, আশগাবাট চুক্তি, মধ্য এছিয়াৰ
সৈতে যোগাযোগ, সংযোগ, নীল অৰ্থনীতি।

তথ্য আৰু পৰিসংখ্যা

- ২০১৬ চনৰ পৰা ছাৰ্ক সন্মিলন স্থগিত (উৰি
আক্ৰমণ)।

- বিমষ্টেকে বিশ্বৰ ২২% লোকক সামৰি লয়।

- এছচিঅ': ভাৰত ২০১৭ চনৰ পৰা পূৰ্ণ সদস্য।

- কোৱাড → ২০২১ চনত নেতাৰ সন্মিলন; অকাছ
২০২১ চনত আৰম্ভ কৰা হৈছিল।

মূল বিষয়

- পাকিস্তানৰ বাবে ছাৰ্কৰ স্থবিৰতা → ভাৰতে বিমষ্টেকৰ ফালে মন দিয়ে।
- এছচিঅ' = ইউৰেচিয়ান নিৰাপত্তা/শক্তি ফ'ৰাম যি চীন আৰু ৰাছিয়াৰ মাজত ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰে।
- কোৱাড = সামুদ্ৰিক নিৰাপত্তা + যোগান শৃংখল; ভাৰতে নিজৰ কৌশলগত স্বায়ত্তশাসন অক্ষুণ্ণ ৰাখে।
- আশগাবাট চুক্তি আৰু আইএনএছটিচিয়ে মধ্য এছিয়াত প্ৰৱেশৰ দুৱাৰ মুকলি কৰে।

বিশ্লেষণ / মেইনচৰ দৃষ্টি

- ভাৰতে গোটসমূহৰ মাজত ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰিবলৈ "বিষয়-ভিত্তিক মিত্ৰজোঁট" ব্যৱহাৰ কৰে।
- বিমষ্টেক ছাৰ্কৰ বিকল্প যদিও ইয়াক অধিক শক্তিশালী সচিবালয়ৰ প্ৰয়োজন।
- কোৱাড এতিয়াও অসামৰিক; অকাছে প্ৰযুক্তি হস্তান্তৰৰ ইংগিত দিয়ে কিন্তু ভাৰত সতৰ্ক।
- সংযোগ + শক্তি নিৰাপত্তাই মধ্য এছিয়াত গুৰুত্ব দিয়ে।

উদাহৰণ

- ২০১৮ চনত ভাৰতৰ দ্বাৰা আয়োজিত বিমষ্টেক দুৰ্যোগ ব্যৱস্থাপনা অনুশীলন।
- ভাৰতে ভাৰ্চুৱেলি ২০২৩ চনৰ এছচিঅ' সন্মিলনৰ সভাপতিত্ব কৰিছিল।
- ভাৰতৰ আশগাবাট চুক্তিত যোগদান আৰু চাবাহাৰক আঞ্চলিক কেন্দ্ৰ হিচাপে গঢ়ি তোলা।

উপসংহাৰ

আঞ্চলিক গোটসমূহ = ভাৰতৰ বাবে নিজৰ স্বায়ত্তশাসন হেৰুৱা নোহোৱাকৈ নিয়ম গঢ়ি তোলা আৰু বজাৰ সুৰক্ষিত কৰাৰ মঞ্চ।

৩. বহুপাক্ষিক প্ৰতিষ্ঠান আৰু গোলকীয় শাসন

মূল শব্দ

- আইএমএফ, বিশ্ব বেংক, ব্ৰেটন উডচ, এনডিবি, এআইআইবি, ডব্লিউটিঅ' দোহা, ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ সংস্কাৰ, গ্ল'বেল চাউথ, বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থা, আইএমঅ', পেৰিছ চুক্তি, আইএছএ।

-এনডিবি ২০১৫ চনত (ব্ৰিকছ) প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল; এআইআইবি ২০১৬ চনত।

-ভাৰত ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ ৮ বাৰ অস্থায়ী সদস্য হৈছিল।

-প্ৰবাসীসকলৰ পৰা অহা ১০০ বিলিয়ন ডলাৰতকৈ অধিক ৰেমিটেঞ্চ বৈদেশিক একাউণ্টক শক্তিশালী কৰে।

-আইএছএ ২০১৫ চনত আৰম্ভ কৰা হৈছিল; চিডিআৰআই ২০১৯ চনত।

মূল বিষয়সমূহ

-আইএমএফ (বেলেঞ্চ-অফ-পেমেন্টচ সমৰ্থন) বনাম বিশ্ব বেংক (উন্নয়নমূলক বিত্ত)।

-এনডিবি/এআইআইবিৰে কম চৰ্তযুক্ত ঋণ আগবঢ়ায়।

-খাদ্য সুৰক্ষা আৰু ৰাজসাহায্যৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ দোহা আলোচনা স্থবিৰ হৈ আছে।

-ভাৰতে জি২০, ব্ৰিকছত গ্ল'বেল চাউথৰ নেতৃত্ব দিয়ে।

-বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থা আৰু ক'ভিড-১৯ এ গোলকীয় স্বাস্থ্য শাসনৰ সীমাবদ্ধতা দেখুৱাইছে।

বিশ্লেষণ / মেইনচৰ দৃষ্টি

-ভাৰত নিয়মাবলী গ্ৰহণকাৰীৰ পৰা নিয়মাবলী সৃষ্টিকাৰীলৈ (আইএছএ, চিডিআৰআই) সলনি হৈছে।

-ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ নিৰাপত্তা পৰিষদৰ আসন পি-৫ ৰ ৰাজনীতিৰ বাবে বন্ধ হৈ আছে; তথাপিও ক্ৰমান্বয়ে সংস্কাৰ চলি আছে।

-ঘৰুৱা সংস্কাৰৰ সৈতে বাণিজ্য স্থিতি সংলগ্ন কৰাৰ প্ৰয়োজন।

-নেতৃত্ব দিয়াৰ ক্ষমতা বনাম প্ৰদানৰ ক্ষমতা এতিয়াও এক প্ৰত্যাহ্বান হৈ আছে।

উদাহৰণ

-বিশ্ব বাণিজ্য সংস্থাৰ বালি/বাণিজ্য সুবিধা চুক্তিৰ ওপৰত ভাৰতৰ স্থিতি।

-ভেকচিন মৈত্ৰী আৰু বিশ্ব স্বাস্থ্য সংস্থা ক'ভেক্স।

-সামুদ্ৰিক প্ৰদূষণ আৰু নিৰাপত্তাৰ ওপৰত ভাৰতৰ দ্বাৰা অনুমোদিত আইএমও কনভেনশ্বন।

উপসংহাৰ

বহুপাক্ষিক সম্পৰ্ক ভাৰতৰ উন্নয়নৰ বাবে গুৰুত্বপূৰ্ণ, কিন্তু বিশ্বাসযোগ্যতা গঠনমূলক

নেতৃত্বৰ লগতে ঘৰুৱা প্ৰস্তুতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে।

৪) ডায়াস্পোৰা আৰু কোমল শক্তি

মূল শব্দ

প্ৰবাসী ভাৰতীয় দিৱস, প্ৰবাসী কূটনীতি, ৰেমিটেন্স, সাংস্কৃতিক কূটনীতি, যোগ দিৱস, বলীউড, ক্ৰিকেট কূটনীতি, আমেৰিকাৰ অসামৰিক পাৰমাণৱিক চুক্তিৰ বাবে লবিং।

তথ্য আৰু পৰিসংখ্যা

- ১৮ নিযুত বিদেশী ভাৰতীয় (বিশ্বৰ ভিতৰত সৰ্ববৃহৎ)।

- ৰেমিটেন্স ~১১১ বিলিয়ন ডলাৰ (২০২২-২৩)।

- ভাৰতীয়সকলে উপসাগৰীয় আৰু দক্ষিণ-পূব এছিয়াত মুখ্য শ্ৰম শক্তি গঠন কৰে; আমেৰিকা আৰু ইউৰোপীয় সংঘত উচ্চ দক্ষতাৰ শ্ৰমিক।

মূল বিষয়সমূহ

- প্ৰবাসী = অৰ্থনৈতিক (ৰেমিটেন্স, বিনিয়োগ), ৰাজনৈতিক (লবিং), সাংস্কৃতিক (কোমল শক্তি)।

- দক্ষিণ-পূব এছিয়া: ভাৰতীয় সম্প্ৰদায় মালয়েছিয়া, ছিংগাপুৰৰ অৰ্থনীতিৰ কেন্দ্ৰবিন্দু।

- পশ্চিমীয়া দেশসমূহ: ভাৰতীয় মূলৰ প্ৰযুক্তি উদ্যোগী আৰু ৰাজনৈতিক নেতাই নীতি নিৰ্ধাৰণ কৰে।

- কোমল শক্তিৰ সঁজুলি: যোগ, আয়ুৰ্বেদ, বলীউড, আইচিচি ক্ৰিকেট।

বিশ্লেষণ / মেইনচৰ দৃষ্টি

- প্ৰবাসী শক্তিক গুণক হিচাপে গণ্য কৰা হয়, কিন্তু তেওঁলোকক কনচুমাৰ সুৰক্ষা আৰু দক্ষতা বৃদ্ধিৰ প্ৰয়োজন।
- ৰেমিটেন্সে চলিত একাউন্টৰ ঘাটি কমায়, কিন্তু মেধা পলায়ন অব্যাহত আছে।
- সদচ্ছা বৰ্তাই ৰাখিবলৈ কোমল শক্তিয়ে কঠিন আন্তঃগাঁথনিক সমৰ্থন কৰা উচিত।

উদাহৰণ

- ২০০৮ চনৰ আমেৰিকাৰ অসামৰিক পাৰমাণৱিক চুক্তিত প্ৰবাসীসকলৰ ভূমিকা।
- যুক্তৰাজ্যৰ (প্ৰধানমন্ত্ৰী ঋষি সুনাক), আয়াৰলেণ্ড, মৰিছাছৰ ভাৰতীয় মূলৰ নেতা।

উপসংহাৰ

প্ৰবাসী আৰু সাংস্কৃতিক যোগাযোগে ভাৰতক ৰাষ্ট্ৰীয় শক্তিৰ বাহিৰেও এক গোলকীয় প্ৰসাৰতা দিয়ে, কিন্তু নীতিক শ্ৰমিকসকলক সুৰক্ষা দিয়া আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় উন্নয়নৰ বাবে প্ৰতিভাক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা উচিত।